

je crkva podignuta 1880. na mjestu starokršć. trobrodne bazilike; u crkvi je kameni sarkofag ukrašen predromaničkim plitkim reljefom, a u kripti zbirka pletorne i ranoromaničke plastike. Crkva čuva i drveno romaničko raspelo, renesansni drveni reljefni poliptih mlet. provenijencije te reljefe mramornog oltara iz XV. st., liturgijsko ruho i pribor iz XV–XVIII. st. Velika slika *Pohoda* pripisuje se Mateju Ponzoniju (Pončunu). Odieljeno ispred crkve stoji zvonik s romaničkim obilježjima a takva obilježja ima i zvonik ranosrednjovj. crkve Sv. Ilije (s trompama). U crkvicama Sv. Duha (pučka gotika, XV. st.) i Sv. Antuna nepotpuno su očuvane kasnogotičke freske. U okolici ruševine romaničkih kapela Male Gospe (jednobrajna, dvoapsidna) i Sv. Črvara. Na cesti prema Vodnjanu romaničke crkvice Sv. Franje i Sv. Margerite s fragmentima zidnih slikarija iz XIII. st.

LIT.: *Inventario degli oggetti d'arte d'Italia*, V, Provincia di Pola, Roma 1935, str. 194–196. — *Lj. Karaman*, O srednjovjekovnoj umjetnosti Istre, HZ, 1949, str. 116, 117, 119, 120. — *A. Mohorovićić*, Analiza razvoja urbanističke strukture naselja na otocima zapadnog Kvarnera, Ljetopis JAZU, 1956, 61, str. 466 i 469. — *Lj. Karaman*, O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva, Zagreb 1961, str. 49. — *B. Marušić*, Kasnoantička i bizantska Pula, Pula 1967. — *Isti*, Tri spomenika crkvene arhitekture s upisanim apsidama u Istri, Histria archaeologica, 1972, 1. — *B. Marušić*, Doprinos poznavanju..., SHP, 1983, 13. — *B. Fučić*, Sarkofag iz Bala, Peristil, 1986, 29. — *R. Tomić*, Značajno djelo Mateja Ponzonija-Pončuna u Istri, Radovi IPU, 1990, 14. Ma. Š.

BALEN, Branka, povjesničarka umjetnosti (Osijek, 6. VII. 1941). Diplomirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1969. Voditeljica je zbirke XVIII. i XIX. st. u Galeriji likovnih umjetnosti Osijek, gdje je od 1969. kustosica, od 1986. muzejska savjetnica. Istražuje slikarstvo XVIII–XX. st., poglavito Slavonije. Objavljuje prikaze o slikarima, umjetninama i galerijskoj problematiki u periodicima i katalozima, priređuje autorske i tematske izložbe, pretežno u Osijeku: Miroslav Kraljević (1970), Josip Leović (1971), Josip Mücke (1971), Akvizicije (III, 1973; V, 1980), Otvoreni atelier (1976, 1977, 1978, 1980), Kolonija akvarelata Jugoslavije (1982), J. F. Overbeck (1983), Stjepan Marjanović (1985), Portreti XVIII. stoljeća (1986), Franjo Pfalz (1989) i dr.

BIBL.: *Osječko slikarstvo od 1900–1916* (katalog), Osijek 1972; *Vedute Slavonije XIX. stoljeća* (katalog), Osijek 1974; *Slavonski pejzaž XIX. i XX. stoljeća* (katalog), Osijek 1975; *Jovan Gojković* (katalog), Osijek 1978; *Rudolf Valić* (katalog), Osijek 1980; *Zbirka slika i grafika XVIII i XIX stoljeća*, u monografiji: Galerija likovnih umjetnosti Osijek, I, Osijek 1987; *Dimitrije Marković 1893–1919*, Peristil, 1988/89, 31–32; *Dimitrije Marković*, Osijek 1990. V. Fo.

BALIĆ, Branko, fotograf (Zagreb, 10. X. 1930 – 21. VII. 1976). Diplomirao je povijest umjetnosti u Zagrebu 1957. Bio je fotograf Odsjeka i Instituta za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu 1959–68. Specijalizirao se za snimanje umjetničkih djela i kulturnih spomenika. Snimao je portrete umjetnika, često u ambijentu, i reportažne snimke života na ulici. Opremao je fotografijama knjige i kataloge (*Slikarstvo*

B. BALIĆ, *Portret Milane Hrčić-Balić*

XIX stoljeća u Hrvatskoj, 1961; *Mihail Stroy u Hrvatskoj*, 1961; *Vjenceslav Richter*, 1970; *Tomislav Petranović-Rvat*, 1976). Samostalno je izlagao u Zagrebu 1963.

LIT.: *T. Maroević*, Branko Balić (katalog), Zagreb 1978.

N. Gé.

BALINA GLAVICA, brežuljak u Petrovu polju, JZ od Drniša. Na vrhu brežuljka, gdje se nekada nalazila pretpov. gradina, vide se ulomci pretpov. i rim. keramike. S istoga mjesta potječe i jedan starokršć. kapitel. Smatra se da se na Balinoj glavici nalazio rim. *Synodium*, kasniji *Municipium Magnum*.

LIT.: *J. Ačević*, Il municipio Magnum, Bulletino ASD, 1878. — *M. Zaninović*, Ilirsko pleme Dalmati, Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja ANUBiH (Sarajevo), 1967, 3.

BALLARIN, Juraj, slikar i staklar u Muranu (Split, 1450 – Murano, 1506). Prvi i najvažniji član porodice staklara koji djeluju u Muranu do XVIII. st. Prvi put se spominje oko 1456, kada stupa u radionicu muranske porodice staklara Barovier. God. 1481. s dva staklara iz Dalmacije, Ivanom Tamburlinom i Petrom Canerom tužen je mletačkim vlastima, jer je unatoč zabrani osnovao staklarsku radionicu u Veneciji. Potkraj XV. st. otvara radionicu u Muranu, u kojoj je radio i slikar Robert Lotarinžanin (Roberto Lotharigense). Kao priznat umjetnik, obavljao je 1503/04. dužnost kastalda muranskoga staklarskoga ceha.

LIT.: *A. Gasparetto*, Il vetro di Murano, Venezia 1958, str. 80, 155. — *L. Zacchin*, Un famoso vetraio del Rinascimento: Giorgio Ballarin, Tecnica vetraria, 1962, 4–5. — *Isti*, Giorgio Ballarin all' insegna del San Marco, Vetro e Silicati, 1967, 64. R.

BALTIĆ, Simeon, slikar (Zemun, 1729 – Gomirje, o. 1780). Kao monah iz Hopova otišao u Kijev gdje je učio slikanje u Kijevo-pečerskoj lavri. Prema ugovoru s gomirskim igumanom 1762. došao je u Gomirje i osnovao slikarsku radionicu, u kojoj su učili Luka Nikšić, Jovan Grbić i Georgije Mišljenović. Slikali su ikonostase za crkve u Lici (Plaški, Brlog, Založnica, Švica) pod utjecajem sr. baroknoga slikarstva.

LIT.: *J. Bach*, Prilozi povijesti srpskog slikarstva u Hrvatskoj od kraja XVII do kraja XVIII st., HZ, Zagreb 1949. — *V. Borčić*, Zbirka ikona Odsjela Srba u Hrvatskoj Povijesnog muzeja Hrvatske (katalog), Zagreb 1974. — *Ista*, Zbirka slika Odsjela Srba u Hrvatskoj Povijesnog muzeja Hrvatske (katalog), Zagreb 1978. R.

BANDUR, Anselm, bizantolog i numizmatičar (Dubrovnik, 18. VIII. 1675 – Pariz, 14. I. 1743). Kao mladić ušao u Dubrovniku u benediktinski red i zainteresirao se za starine. Poslije studija u nekoliko tal. gradova duže je vrijeme boravio u Firenci, gdje se usavršio u paleografiji i pripremio za tisak mnoge rukopise tal. humanista. Od 1702. živi u Parizu i istražuje u arhivima i knjižnicama građu o povijesti i kulturi Bizanta. U svojem velikom djelu *Imperium Orientale, sive Antiquitates Constantinopolitanae* (Pariz 1711, II. izd. Venecija 1729) objavio je mnoge izvore važne za povijest Bizanta, među njima spis *De administrando imperio* Konstantina Porfirogeneta. U svojem djelu *Numismata Imperatorum Romanorum a Traiano Decio ad Palaeologos Augustos* (Pariz 1718, II. izdanje Hamburg 1718) opisao je novac kasnorim. i biz. careva, i objavio numizmatičku bibliografiju *Bibliotheca nummaria*, jednu od prvih u svijetu. U njoj je opisao i kritički ocijenio oko 200 numizmatičkih priručnika sastavljenih od XVI. st. do njegova doba. Izdavanje je financirao franc. kralj Ljudevit XIV, na čiju preporuku je postao počasnim članom znamenite Académie des inscriptions et belles-lettres.

LIT.: *B. Zmajić*, Anselmo Banduri 1671–1743, Numizmatičke vijesti, 1971, 29. — *S. M. Crijević*, Bibliotheca Ragusina, I, Zagreb 1975, str. 88–95. L. D.

BANDUR, Zinaida, slikarica (Ston, 16. VI. 1885 – Zagreb, 2. VII. 1946). Prve poticaje dobila od V. Bukovca i C. Medovića. Učila kod K. Strajnića u Dubrovniku, E. Vidovića i V. Meneghella-Dinčića u Splitu. S Klubom likovnih umjetnika izlagala od 1928. Sudjelovala na »Izložbi umjetnica Male antante« u Zagrebu, Beogradu, Ljubljani, Bukureštu (1938) i Pragu (1939). Slikala figuralne kompozicije, portrete i mrtve prirode u ulju i akvarelu. Poznato je nekoliko njezinih dubrovačkih i stonskih pejzaža.

LIT.: *N. Z. Bijelovučić*, Nova hrvatska umjetnica, Narodna svijest, 1928, 50. — *J. Miše*, Prva izložba »Kluba likovnih umjetnica«, Književnik, 1928, 8. — *I. Šrepić*, Izložba Zadruge hrvatskih likovnih umjetnika, Jutarnji list, 1937, 9291. — *G. Gamulin*, Hrvatsko slikarstvo XX stoljeća, I, Zagreb 1987, str. 335–336. O. Ma.

BANIĆ, Blaž Lukin, zadarski slikar, djeluje krajem XIV. st. Učio u Veneciji kod Jacobella di Bonoma. God. 1386. udružio se u Zadru sa slikarom Stjepanom Martinovim, zvanim Lazanja. Godinu dana poslije, s pomoćnikom Šimunom Ivanovim, oslikava kućnu kapelu trgovca Nikole Mihovilova. God. 1388. uzima za pomoćnika Grgura Grgureva iz Zagreba; 1395. obvezao se zadarskom plemiću G. Grubonji izraditi sliku

za oltar Sv. Nikole. Bez osnove mu se pripisivao »Ugljanski poliptih« iz franjevačke zbirke u Zadru, a ni poistovjećivanje s »Majstorskom tionskoga raspela« nema prave osnove.

LIT.: C. Fisković, Zadarski sredovječni majstori, Split 1959, str. 93–96. — K. Prijatelj, Novi podaci o zadarskim slikarima XIV–XVI stoljeća, Prilozi – Dalmacija, 1961, 13, str. 97–99. — L. Olivato, Un' ipotesi su Biagio di Luca da Zara, Atti e memorie SIASP, 1974, str. 197–203. — N. Klaić i I. Petricoli, Zadar u srednjem vijeku, Zadar 1976, str. 526. — E. Hlilje, Bilješke o zidnom slikarstvu u Zadru koncem 14. i poč. 15. stoljeća, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 1990, 29, str. 245–249. E. Hl.

BANIĆI, selo Z od Dubrovnika s tri naselja: Gornje Selo, Donje Selo i Nonkovići. Gornje i Donje Selo su naselja zbijena, utvrđena tipa. Župna crkva Sv. Marije Mandaljene građena je 1600. Na njezinu juž. zidu ugrađen je nadgrobni natpis Ohmučevića, pisan bosančicom.

BANOŠTOR, selo u Srijemu, Vojvodina. Tu je u XII. st. hrv. ban Bjeloš podignuo opatiju Sv. Stjepana Prvomučnika (oko 1150). Nakon toga benediktinski samostan pripada augustincima, a od 1229. neko je vrijeme sjedište srijemske biskupije. Sačuvan je jedan romanički stup sa starohrv. pleterom. — U XIV. i XV. st. na prostoru sela bio je utvrđeni grad a od 1473. *Castrum Ban Monostra* koji je pripadao srijemskoj biskupiji. Porušili ga Tatai 1242. i Turci 1526.

LIT.: R. Šmit, Srednjeevropski gradovi u Vojvodini, Vojvodina, I, Novi Sad 1939. — I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, III, Split 1965. R.

BANJEVCI, selo u Ravnim kotarima. Crkva Sv. Ivana pripada tipu utvrđene romaničke crkve S Dalmacije. Zvonik u obliku masivne kule, podignut na pročelju, zahvaća čitavu širinu jednobrodne građevine. Istomu tipu pripada *Sveti Bartul* kraj Petračana i *Sveti Arhandeo* u Miranju.

BANJOLE, lok. Z od Vodnjana. U polju je otkrivena 1907. trobrodna bazilika Sv. Mihovila, s tri polukružne apsidi i narteksom. Svetište je od prostora za vjernike bilo odijeljeno pregradom. Ispred svetišta, u srednjem brodu, nalazi se pravokutni kor i okrugli ambon, a u juž. brodu presvođena grobnica s relikvijama. U liniji glavne osovine, u prostoru za vjernike, nalaze se škropionica i oltar s križem. Pod je uglavnom popločen spikama, djelomice i pravilno isklesanim pločama od vapnenca. U grobnici ispod poda pronađen je mozaični pod, a ispod narteksa su zidane grobnice, sarkofag i jednostavni, u zemlju ukopani grobovi. Kameni crkv. namještaj potječe iz raznih vremena. Najstariji građevnoj fazi (V. st.) pripadaju kapiteli s akantovim lišćem, mramorni kapitelić kao i mozaični pod na prostoru grobnice. Dio namještaja (grede, pilastri, ploče) potječe iz faze pleterne skulpture, dok je najviše nađenih ulomaka s izrazitim reminiscencijama pleterne skulpture iz sred. XI. st. (pilastar s orantom i greda s apostolima, polukružna ploča ambona s prikazom Marije na Kristovu grobu, dio ploče ambona s prikazima bijega u Egipat, kapitelić s plastično oblikovanim životinjama). Bazilika je služila bogoslužju do prve pol. XV. st. God. 1456. nalazi se u ruševinama, jer je tada od njezinih ulomaka izgrađena crkva Sv. Mihovila sa šiljastobačvastim svodom.

LIT.: D. Rismondo, La primitiva chiesa di s. Michele di Bagnole presso Dignano, Atti e memorie SIASP, 1908, 24, str. 352–373. — W. Gerber, Altchristliche Kulturbauten Istriens und Dalmatiens, Dresden 1912, str. 73–76. — B. Marušić, Kasnoantička i bizantska Pula, Pula 1967, str. 33. — A. Šonje, Bizant i crkveno graditeljstvo u Istri, Rijeka 1981, str. 71–81. Br. Ma.

BANJOLE, selo kraj Pule. U zaljevu Kanalić nalaze se ostaci jednobrodne crkve Sv. Nikole s polukružnom apsidom širokom kao brod. Vanjski su zidovi ukrašeni lezema, a dvije unutrašnje lezene, koje nose trijumfalni luk, sužavaju apsidalni otvor. U ruševinama su nađena dva kapitela po kojima se, zajedno s tlocrtom i popločenim podom, građevina datira u vrijeme između 600. i 750.

LIT.: B. Marušić, Dva nova spomenika zgodnije srednjeevropske arhitekture iz Južne Istre, Arheološki vestnik (Ljubljana), 1956, 1–2. — A. Šonje, Bizant i crkveno graditeljstvo u Istri, Rijeka 1981, str. 71–81. Br. Ma.

BAPSKA, selo kraj Vukovara. Juž. od sela, na lok. *Gradac* otkriveno je pretpov. naselje s nalazima iz neolitika i eneolitika. Otkopani su ostaci pretekuša, oruđa i oružja od kamena te kosti, gruba i fina keramika. — B. se prvi put spominje 1332. Jednobrodna crkva Sv. Marije, građena od opeke, u najstarijem je dijelu romanička; produžena je u doba gotike. Stradala u ratu 1663–64. U XVIII. st. barokizirana (svodovi), u XIX. st. uz svetište je dodana sakristija, a pred gl. pročeljem s gotičkim dovratnikom sagrađeni su atrij (prije 1837) i zvonik 1855. U crkvi je barokna slika *Marije Auxiliatrix* prema Luki Cranachu.

EHU, 4

LIT.: R. R. Schmidt, Die Burg Vučedol, Zagreb 1945, str. 121. — S. Dimitrijević, Sopotsko-lendelska kultura, Zagreb 1968. — V. Gvozdanović, Vrijednost romaničke arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj i kapela sv. Marije u Bapskoj, Arhitektura, 1970, 106. — A. Bošnjaković, Crkva blažene djevice Marije na Bapskoj, Zagreb 1978. — D. Vukičević-Samaržija, Sakralna gotička arhitektura u Slavoniji, Zagreb 1986. S. Dim. i A. Hl.

BAPTISTA ARBENSIS → IVAN KRSTITELJ RABLANJAN

BAPTISTA ZAGRABIENSIS (Battista Schiavone, B. da Udine, B. da San Daniele), slikar (Zagreb, prva pol. XV. st. — Udine, ?, VI. 1484). Živio 1467–84. u Udinama i radio u Furlaniji. Izgubljeni su njegovi radovi za crkve Sta Maria di Comerzo i S. Daniele di Castello u San Daniele del Friuli. Jedino sačuvano djelo, *Raspeće* sa Sv. Marijom i Ivanom (tempera na drvu) čuva se u Museo d'arte u Terro di Aquileia i odaje zanimljivoga provincijskog slikara.

LIT.: I. Kugli, Magister Baptista Zagabrensis, Bulletin JAZU, 1958, I. — I. Ist, Un pittore friulano de '400 — Magister Baptista Zagabrensis, Ce Fastu?, 1962, 38. L. D.

BAPTISTERIJ → KRSTIONICA

BAR, grad u Crnoj Gori. Ispod planine Rumije nalaze se ruševine Staroga Bara. — U starom dijelu grada su katedrala Sv. Jurja, trobrodna romaničko-gotička bazilika, po svojoj prilici iz XIII. st. Očuvana je samo u temeljima, ispod kojih je otkopana starija crkva; po fragmentima ranoromaničkog pletera datira se u IX. do XI. st. Njezin je pod bio popločen sekundarno upotrijebljenim kasnoantičkim, odnosno ranobiz. mozaikom. Mlađe su dvije gotičke građevine: jednobrodna crkva Sv. Venerande, iz XIV. ili XV. st., i kapela Sv. Katarine iz XIV. st. — Ispred najstarijih gradskih vrata nalazila se crkva Sv. Nikole, kasnoromanička građevina s elementima gotike, poslije obuhvaćena novijim obrambenim pojaskom. Vjerojatno je pripadala franjevačkom samostanu iz 1288. Ostaci zidnih slika iz XIV. st., a djelomično i mlađi, poslije su uništeni. Crkva je srušena prilikom eksplozije baruta 1912. — Među građevinama po veličini i obradi izdvaja se kasnosrednjovj. velika palača u zap. dijelu grada s ostacima zidnih slika, dozidana u mletačko doba, vjerojatno biskupska rezidencija. Za katastrofalnog potresa 1979. srušeni su ili teško oštećeni svi kulturno-pov. spomenici u Baru.

LIT.: I. Thallóczy, K. Jireček i M. Šufflay, Acta et diplomata res Albaniae Mediae Aetatis illustrantia, I–II, Beč 1913. i 1918. — M. Šufflay, Die Kirchenzustände im vortürkischen Albanien, Wien 1916. — D. Bošković, Proučavanje Starog Bara, Zbornik zaštite spomenika kulture (Beograd), 1952. — Isti, Istraživački, arheološki i konzervatorski radovi u Starom Baru 1951–1955 g., ibid., 1955–56. — P. Mijović i M. Kovačević, Gradovi i utvrđenja u Crnoj Gori, Beograd–Ulcinj 1975. R.

BARAČ, Antun, slikar (Split, 18. IV. 1790 — 5. IX. 1855). Bio je pandurski časnik i činovnik financijske uprave, slikarstvom se bavio amaterski. Na putovanjima jadranskom obalom akvarelom je između 1810–50. slikao vedute gradova (Split, Omiš, Dubrovnik, Herceg-Novi, Kotor), svečane pri-

BANJOLE KRAJ VODNJANA, lik oranta na ulomku pregradnoga pilastra iz bazilike Sv. Mihovila